

the formation of their tolerance are determined. The various scientific approaches to the structure of tolerance and its components are revealed and described: cognitive, emotional, motivational, and activity. The content characterization of components of tolerance formation in senior teenagers is given. Isolated tolerance consciousness as a psychological prerequisite for the development of tolerance in adolescents. The conditions of forming of tolerance in senior teenagers in the social-educational environment are outlined.

Key words: tolerance, tolerance functionality, senior teenagers, conflict, senior teenagers tolerance formation, empathy, responsibility, components of tolerance, tolerance consciousness, social and educational environment.

УДК37.013.42:376.2-053.81(043)

Мирошніченко Н. О.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ-ІНВАЛІДІВ У СОЦІУМ

У статті здійснено характеристику й визначено особливості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до діяльності по інтеграції дітей інвалідів в соціум. Розкрито особливості процесу підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи з дітьми інвалідами у процесі вивчення спецкурсу «Соціально-педагогічне інтегрування дітей інвалідів в соціум». Розкрито ступінь професійної готовності майбутнього фахівця на чотирьох рівнях. Охарактеризовано компоненти професійної освіти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий. Обґрунтовано навчальний курс підготовки соціальних працівників до професійної діяльності по інтеграції дітей інвалідів в соціум

Ключові слова: професійна підготовка, діти-інваліди, навчальний курс, інтеграція, соціальні працівники, соціум.

Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до діяльності по інтеграції дітей-інвалідів в соціум обумовлена сучасною ситуацією розвитку суспільства, для якого характерно, з одного боку, розвиток соціальної роботи як особливого соціального інституту, з іншого - збільшення числа дітей-інвалідів. У зв'язку з цим ускладнюються функції фахівця соціальної роботи, який покликаний повести первинну адаптацію дитини та її батьків до життя; відновити або компенсувати втрачені соціальні зв'язки; інтегрувати дитину в середовище здорових однолітків. При цьому велика відповідальність покладається на соціальних працівників.

Актуальність процесу підготовки соціальних працівників до діяльності по інтеграції в соціум дітей інвалідів обумовлена потребою сучасного суспільства в кваліфікованих фахівцях, які володіють технологіями адаптації, реабілітації та інтеграції, що, в свою чергу, викликано необхідністю орієнтації на інтегративний підхід в навчанні дітей інвалідів. Саме від рівня їх кваліфікації, уміння

передбачати й аналізувати тенденції в зовнішньому середовищі, порівнювати їх з сильними і слабкими сторонами функціонування організацій і установ по роботі з дітьми-інвалідами, від уміння застосовувати на практиці теоретичні знання залежить успішність інтеграції дітей-інвалідів в соціум.

Відношення суспільства до дітей-інвалідів визначається певними рядом факторів. Це і рівень економічного, політичного, етичного, релігійного розвитку суспільства, і стан освіти, охорони здоров'я, науки і культури. В даний час в суспільстві склався достатньо стійкий негативний стереотип сприйняття осіб з відхиленнями в розвитку як про людей з функціональними обмеженнями, що визначає необхідність цілеспрямованої роботи по формуванню адекватного сприйняття даної категорії осіб. Розробка і реалізація програм з соціального інтегрування дітей-інвалідів змушує вносити корективи в професійну діяльність багатьох фахівців і, зокрема, фахівців з соціальної роботи.

У сучасній соціально-педагогічній літературі та працях з соціальної роботи спостерігаємо розвиток проблеми соціальної роботи людей з функціональними обмеженнями, сучасних концепцій соціалізації інвалідів, обґрунтування різних технологій, моделей, проектів роботи з такими людьми на державному, регіональному, місцевому рівнях та в громаді. Провідними для нашого дослідження стали ідеї, розроблені в працях О. Безпалько, Л. Борщевської, Р. Вайноли, Л. Гончар, К. Журавель, Л. Зібрової, І. Іванової, А. Капської, Р. Кравченко, Л. Нижника, О. Сагірової, С. Толстоухової, О. Холостової, Л. Шипіциної та багатьох інших [1;2].

Мета нашої статті - розкрити особливості процесу підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи з людьми з функціональними обмеженнями у процесі вивчення спецкурсу «Соціально-педагогічне інтегрування дітей-інвалідів в соціум».

В нашій країні функцію підготовки соціальних працівників взяли на себе установи вищої професійної освіти. Тому, в першу чергу, саме від рівня навчання залежить якість підготовки соціальних працівників.

Навчальні заклади розширюють спектр освітніх послуг і стають багатопрофільними, багаторівневими і багатофункціональними, що найбільшою мірою проявляється в діяльності освітніх закладів. Розвиваються зв'язки професійної освіти з іншими освітніми рівнями як в змістовному, так і в організаційних аспектах. Перший аспект проявляється в спадкоємності освітніх програм різних рівнів, другий - в розширенні інтеграції навчальних закладів різних типів. Проведений нами аналіз матеріалів досліджень з проблем підготовки соціальних працівників до професійної діяльності дозволяє зробити висновок про те, що їх підготовка не в повній мірі орієнтована на роботу з дітьми з обмеженими можливостями життєдіяльності: практично не зачіпається питання про специфічні особливості і труднощі, з якими стикається фахівець, що працює з даною категорією дітей. Вивчення ситуації професійної підготовки свідчить про те, що рівень професійної компетентності студентів не забезпечує повною мірою необхідний ступінь готовності фахівців до виконання всієї сукупності ролей і функцій в роботі з дітьми з обмеженими можливостями життєдіяльності. Це, безсумнівно, ускладнює процес адаптації випускників до професійної діяльності в

освітніх установах, закладах соціального захисту для дітей, до роботи в сім'ях, які мають дітей даної категорії [2]. Підготовка студентів до діяльності з інтеграції дітей-інвалідів в соціум нами розглядалася з двох сторін: внутрішньої, що виявляється на внутрішньо-особистісному рівні студентів як підсумок організованої нами діяльності, і зовнішньої, процесуальної, яка визначається нами організаційно і змістовно. Внутрішня сторона пов'язана з формуванням ціннісного ставлення до діяльності по інтеграції дітей-інвалідів в соціум; розширенням і поглибленням теоретичних і методичних знань з теорії, технології соціальної роботи; оволодінням виділеними нами вміннями: конструктивними, комунікативними, організаторськими, гностичними, прикладними; формуванням позитивного емоційного досвіду міжособистісної взаємодії в різноманітній теоретичній і практичній діяльності.

Зовнішня сторона включала такі напрямки: як розробка змісту і технології підготовки майбутніх соціальних працівників до діяльності по інтеграції дітей з обмеженими можливостями в соціум, створення умов організаційно процесуального характеру для реалізації цього змісту і технології професійного навчання.

Професійна готовність є результатом професійної підготовки, якістю особистості і виступає регулятором успішності професійної діяльності [1]. Ступінь професійної готовності майбутнього фахівця ми розглядаємо на чотирьох рівнях: перший рівень засвоєння знань характеризується тим, що студенти тільки розрізняють поняття, оперують уявленнями про них, можуть назвати визначення, класифікації, види та ін. Цей рівень володіння знаннями недостатній для вирішення навіть нескладних завдань прикладного характеру. Такий рівень підготовки фахівця кваліфікується як неприпустимий; другий рівень усвідомлено сприйнятих і зафіксованих в пам'яті знань проявляється в умінні відтворити знання, застосувати засвоєну інформацію для вирішення найпростіших прикладних задач. На цьому рівні мінімальна готовність сформована, але вона недостатня для конкурування фахівця на ринку праці; третій рівень - продуктивна діяльність. Тут відбувається узагальнення уявлень, категорій, понять. Цей рівень характеризується умінням застосовувати знання, отримані в ході теоретичного навчання, в процесі самостійної роботи, де студенти стикаються з труднощами певного роду і отримують в процесі їх подолання суб'єктивно нові якості і інформацію. Це рівень середньої готовності, він вже дозволяє спеціалісту конкурувати на ринку праці; четвертий рівень - продуктивна діяльність, пов'язана з використанням засвоєної інформації і набутих навичок для пошуку нових шляхів вирішення в нових умовах. Вона характеризується здатністю вільно оперувати поняттями, категоріями, лексикою, спрямована на застосування знань і умінь в нестандартних для того, хто навчається ситуаціях. Даний рівень сформованості знань і умінь можна вважати оптимальним. Це рівень повної готовності фахівця, він вже дозволяє вільно конкурувати на ринку праці. Готовність до соціальної роботи з дитиною з обмеженими можливостями життєдіяльності - це інтегративне особистісне і соціально-психологічне освіта, що представляє собою єдність ціннісного ставлення до соціально-педагогічної

діяльності з такою сім'єю, професійних знань, умінь і особистісних якостей фахівця соціальної роботи [3].

У професійній освіті відзначається взаємозв'язок наступних компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного, емоційно-вольового. Мотиваційно-ціннісна готовність до професійної діяльності з дитиною з обмеженими можливостями життєдіяльності на її вищому рівні проявляється в професійно-гуманістичної спрямованості особистості соціального працівника. Має наступні критеріальні показники: усвідомлення цінностей соціальної роботи з дитиною інвалідом, визнання самооцінки особистості дитини-інваліда, визнання значущості спілкування в розвитку особистості дитини та власної особистості, прийняття творчого характеру праці, професійного самовдосконалення, осмислення цінності професійного самовдосконалення [1]. Когнітивна готовність зводиться до оволодіння сукупністю знань в теорії і технології соціальної роботи, історії соціальної роботи. Для майбутнього соціального працівника важливі також знання професійної етики. Знання проблем психології особистості, спілкування, малих і великих груп, лідерства є необхідною умовою ефективності соціальної роботи з сім'єю дитини інваліда. Обмеженою складовою частиною психологічної компетентності соціального працівника є адекватна самодіагностика - усвідомлення себе як особистості, своїх індивідуальних можливостей і способів взаємодії з особистістю.

Соціально-педагогічна діяльність неможлива без знання основ соціальної педагогіки. Вона закладає теоретичні основи соціально-педагогічної роботи з сім'єю дитини-інваліда, дає цілісне уявлення про фактори соціалізації особистості, закономірності та принципи, методи і форми соціального виховання. Знання основ соціальної педагогіки повинні бути доповнені знаннями основ сімейної педагогіки. Професійні знання сімейної психології, тактики виховання в сім'ї, особливостей сім'ї як малої групи, ціннісних орієнтацій сім'ї дозволить фахівцеві соціальної роботи надати необхідну допомогу родині. Критеріальним показником є наявність знань, їх особистісний сенс, практичні вміння [1].

Операційно-діялісна готовність проявляється через зовнішні спостереження, педагогічні вміння та навички: конструктивні, комунікативні, гностичні, організаторські, прикладні. Їх критеріальним показником служить ступінь сформованості умінь прогнозувати розвиток особистості, моделювати виховні ситуації з урахуванням діагностики особистості дитини і всіх членів сім'ї, регулювати взаємовідносини в системі «особистість-сім'я-суспільство»; співпрацювати з батьками, дітьми, формувати почуття співпереживання і причетності до совісної діяльності, поєднувати вимогливість з повагою до особистості, спиратися на позитивне в дитині; вивчати особистість у взаєминах з соціумом, проводити соціолого-педагогічне вивчення мікрорайону, школи, сім'ї, вдосконалювати професійну майстерність; виявляти інтереси і потреби особистості в різних видах діяльності, проводити культурно-дозвільні, спортивно-оздоровчі та інші заходи, залучати фахівців різних відомств до надання допомоги клієнтам, проводити масові заходи, займатися творчістю, використовувати технічні засоби [6].

Емоційно-вольовий компонент готовності до професійної діяльності з дитиною з обмеженими можливостями зводиться до захопленості роботою, професійної любові до дітей, батьків, колег, до позитивного емоційного настрою в процесі роботи. Критеріальним її показником є: позитивні емоції, які виражають задоволеність навчально-професійної та соціальної роботою, прагнення до подолання перешкод на шляху до досягнення цілей [6].

Можна відзначити, що загальна готовність до соціальної роботи з дитиною з обмеженими можливостями життєдіяльності передбачає сформованість всіх її складових компонентів. Система підготовки фахівців соціальної сфери з організації процесу інтегрування дітей-інвалідів передбачає удосконалення дидактичного підґрунтя її форм і методів. Для ефективності впровадження в навчальний процес системи підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників доцільне впровадження спецкурсу «Соціально-педагогічне інтегрування дітей інвалідів в соціум». Спецкурс призначений для ознайомлення студентів спеціальностей «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота» із діючою в Україні системою надання послуг та розкриває теоретичні засади сучасних підходів до організації соціально-педагогічної роботи з дітьми інвалідами та їх родинами у громаді. Спецкурс виконує інтегративні функції, реорганізовує простір дисциплін гуманітарного, фундаментального циклів і стає, таким чином, підґрунтям продуктивного вивчення спеціальних дисциплін майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників. Розроблений спецкурс спрямований на розкриття сучасних концептуальних імперативів щодо соціально-педагогічної роботи з людьми з обмеженими функціональними можливостями та підготовки соціальних педагогів / соціальних працівників до практичної діяльності.

Навчальний курс базується на міждисциплінарному підході в соціально-педагогічній роботі та побудований з урахуванням професійної, методичної, особистої компетенції фахівця. Зміст спецкурсу представлено одним модулем, який поєднує теоретичну підготовку і формування практичних навичок у студентів. Спецкурс «Соціально-педагогічне інтегрування дітей інвалідів в соціум», спрямований на систематизацію отриманих теоретичних знань з медико-соціальних і психолого-педагогічних проблем дітей-інвалідів в курсах корекційної і спеціальної педагогіки, спеціальної психології, технології соціальної роботи, має завдання: сформувати гуманістично-орієнтований професійний світогляд майбутнього фахівця з соціальної роботи, що розуміє і приймає проблеми осіб з відхиленнями в розвитку і сприяє вирішенню цих проблем; сформувати цілісне і ціннісне відношення до історичної спадщини в сфері соціальної підтримки осіб з відхиленнями в розвитку в контексті світового цивілізованого процесу; розкрити актуальну проблематику сучасних моделей соціального інтегрування інвалідів, і визначити основи професійної діяльності соціального педагога/соціального працівника; ознайомити студентів із чинною в Україні класифікацією інвалідів та критеріями надання статусу інваліда особі; проаналізувати нормативно-правову базу державної допомоги інвалідам та їхнім родинам, зіставити конституційні гарантії громадянських прав з текстами підзаконних актів, що регламентують механізм їхньої реалізації; ознайомити

студентів із базовими міжнародними документами стосовно прав інвалідів і стандартів соціальної допомоги, спонукати до зіставлення цих стандартів із державними гарантіями у нашій державі; дати студентам уявлення про державну допомогу в закладах системи соціального захисту населення, освіти, охорони здоров'я та соціальних служб для сім'ї дітей та молоді; проаналізувати особливі потреби інвалідів, а також принципи надання комплексної допомоги у громаді, орієнтованої на потреби конкретного клієнта; навчити визначати пріоритетність потреб конкретного клієнта при оцінюванні та складанні плану втручання за умови обмежених ресурсів, консолідувати ресурси громади для максимально можливого задоволення потреб окремого клієнта та його родини; ознайомити студентів з принципами визначення функцій соціального педагога та соціального працівника при роботі мультидисциплінарної команди агенції, що працює у громаді, а також нагадати про методи, які застосовуються в такій роботі.

Відповідно до даних завдань визначена мета спецкурсу: інтегрувати теоретичні знання про дітей-інвалідів, відпрацювати практичні навички спілкування з ними на основі визнання їх повноправними і рівноцінними членами суспільства; сформувані у студентів потребу в свідомому включенні та підтримці соціального інтегрування інвалідів в структуру власної професійної діяльності; відпрацювати навички моделювання авторської системи підтримки соціального інтегрування інвалідів, як сукупність заходів з організації оптимальної взаємодії між інвалідами і здоровими людьми; апробувати власну систему роботи по формуванню адекватного сприйняття інвалідів в ході виробничої і стажерської практики.

Вивчення курсу передбачає формування у студентів знань: законодавчі акти щодо соціальної роботи з інвалідами; психологічні та соціально-педагогічні особливості осіб з обмеженими функціональними можливостями; методи та форми профілактично-корекційної, лікувально-оздоровчої та реабілітаційної роботи із інвалідами; критерії надання статусу інваліда; основні положення нормативно-правових актів, що визначають принципи надання державної допомоги інвалідам та їхнім родинам; основні положення базових міжнародних документів стосовно прав інвалідів і принципів надання соціальної допомоги цій групі клієнтів; принципи надання державної допомоги інвалідам у закладах системи соціального захисту населення, освіти, охорони здоров'я та соціальних служб; особливості потреб інвалідів; складові комплексної допомоги у громаді, орієнтованої на потреби конкретного клієнта; пріоритетність потреб конкретного клієнта при оцінюванні та складанні плану втручання за умови обмежених ресурсів; принципи активізації ресурсів громади для максимально можливого задоволення потреб окремого клієнта та його родини; зміст функцій соціального педагога та соціального працівника при роботі у складі мультидисциплінарної команди агенції, що працює з інвалідами в громаді; методи, які застосовуються при роботі з інвалідом та його родиною в громаді.

На основі цих знань повинні бути сформовані уміння: користуватися набутими теоретичними знаннями та застосовувати їх у практичній роботі; користуватися окремими психодіагностичними та соціально-педагогічними методами вивчення особистості клієнтів; спонукати людину до позитивних змін в

її житті; встановлювати доцільні стосунки з клієнтами, враховуючи їхні вікові та індивідуальні особливості; виявляти і оцінювати актуальні проблеми людей, що належать до спеціальних груп клієнтів, і допомагати у їх розв'язанні; проводити консультації; організовувати соціально-педагогічні заходи; проводити різні форми індивідуальної роботи; оцінювати результати власної діяльності і робити прогноз на майбутнє; проведення інтерв'ювання інваліда та його родича / опікуна; проводити аналізу потреб клієнта та його родини; складання плану втручання за умов обмежених ресурсів; консолідації ресурсів громади для максимально можливого задоволення потреб клієнта та його родини; роботи в команді сервісної агенції для інвалідів; складати посадові обов'язки соціального педагога / соціального працівника, який надає допомогу інвалідам та їхнім родинам за місцем проживання в державних і недержавних агенціях; проводити підбір та застосування ефективних методів роботи для максимально можливого задоволення потреб клієнта за умов роботи у конкретній агенції.

Спецкурс містить завдання для самостійної роботи студентів, які спрямовані на формування у майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників здатності до самостійної діяльності, творчий підхід до розв'язання різноманітних проблем у роботі з інвалідами, прагнення до самовдосконалення, самоосвіти.

Таким чином, підготовка соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи з інвалідами може бути здійснена через впровадження в навчальний процес спецкурсу, який сприяє підвищенню професійної компетенції майбутніх фахівців щодо вирішення проблем інтегрування людей з функціональними обмеженнями у соціальне середовище.

Використана література:

1. *Мирошніченко Н., Соціально-педагогічні умови інтегрування молоді з функціональними обмеженнями в сучасне середовище / Дис... канд. пед. наук. К., 2008. 190с.*
2. *Мирошніченко Н., Молодь з обмеженими функціональними можливостями: за рівні права та можливості (тренінг для волонтерів. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 48 с.*
3. *Мирошніченко Н., Соціально-педагогічне інтегрування молоді з обмеженими функціональними можливостями в соціальне середовище (тренінг для волонтерів) / Н. Мирошніченко, А. Капська. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 68 с.*

МИРОШНИЧЕНКО НАТАЛИЯ АЛЕКСАНДРОВНА. *Профессиональная подготовка социальных работников к деятельности по интеграции детей инвалидов в социум.*

В статье осуществлена характеристика и определены особенности профессиональной подготовки будущих социальных работников к деятельности по интеграции детей инвалидов в социум. Раскрыты особенности процесса подготовки социальных педагогов и социальных работников к работе с людьми с функциональными ограничениями в процессе изучения спецкурса «Социально-

педагогическое интегрирования детей инвалидов в социум». Раскрыты урны профессиональной готовности будущего специалиста. Охарактеризованы компоненты профессионального образования: мотивационно-ценностный, когнитивный, операционно-деятельностный, эмоционально-волевой. Обоснован учебный курс подготовки социальных работников к профессиональной деятельности по интеграции детей инвалидов в социум.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, дети инвалиды, учебный курс, интеграция, социальный работник, социум.

MYROSHNICHENKO NATALIYA. Professional training of social workers for the integration of children with disabilities into society.

The article describes the characteristics and features of the professional training of social workers for the activities of integration of children with disabilities into society. The peculiarities of the process of preparation of social pedagogues and social workers for working with children with disabilities in the process of studying the special course "Social-pedagogical integration of children with disabilities in society" are revealed. The degree of professional readiness of the future specialist is revealed on four levels. The component of professional education is described: motivational-value, cognitive, operational-activity, emotional-volitional. The training course for training social workers for professional training of social workers for integration of children with disabilities in the society is substantiated.

Keywords: vocational training, disabled children, training course, integration.

УДК 373.5:364:004.38-042.789

Міхеєва О. Ю., Порхун О. М.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

В статті охарактеризовано поняття комп'ютерної залежності, визначено її основні складові. Подано основні види комп'ютерної залежності. Описано та дана характеристика причин формування комп'ютерної залежності у молодших підлітків. Здійснено характеристику підліткового віку та молодших підлітків, як однієї із груп ризику та таких, що можуть бути найбільш схильними до комп'ютерної залежності. Визначено основні наслідки комп'ютерної залежності у молодших підлітків. Описано результати опитування серед молодших підлітків та визначено рівень їх комп'ютерної залежності. Визначено особливості користування Інтернет-мережею молодшими підлітками. Виявлено використання дітьми Інтернету та їх безпеки в цьому середовищі. Обґрунтовано виникнення й особливості прояву «комп'ютерної залежності» у молодших підлітків. Здійснено характеристику